

Dagelijks Bestuur

Aan de kabinetsinformateurs
mr. R.J. Hoekstra en mr. F. Korthals Altes
Postbus 20008
2500 EA DEN HAAG

Den Haag: 25 april 2003
Ons kenmerk: 03.03878
Toestelnummer: 070 3 499 501

Betreft: Investeren in een duurzame kenniseconomie

Geachte heren,

‘Nederland hekkensluiter in EU’ en ‘Europese alarmbel voor Den Haag’ kopten twee landelijke dagbladen onlangs naar aanleiding van het rapport van de Europese Commissie over de economische vooruitzichten van de lidstaten. De boodschap was niet mis te verstaan. Reden voor het Dagelijks Bestuur van de SER om zijn zorgen hierover via deze brief uit te spreken. Met groeiramingen van 0,5 procent in 2003 en 1,7 procent in 2004 staat ons land economisch gezien in Europa achteraan in de rij. Deze lage groei is geen incident, maar heeft een structureel karakter. De Nederlandse groeipotentie ligt namelijk met 2 procent onder het EU-gemiddelde (2,25 procent). Dit komt vooral doordat Nederland zwak scoort op het terrein van innovatie, waardoor de groei van de arbeidsproductiviteit achterblijft. Een somber vooruitzicht als we ons realiseren dat door de vergrijzing de toekomstige nationale welvaart vooral door productiviteitsgroei tot stand moet komen.

Het negatieve oordeel van de Europese Commissie staat in schril contrast met de ambitie van Nederland om in 2010 tot de meest dynamische, concurrerende en duurzame kenniseconomieën ter wereld te behoren. Voorlopig is ons land dat nog lang niet! De boodschap van de Europese Commissie onderstreept dat, als wij nog mee willen tellen, we stevig in de kenniseconomie zullen moeten investeren. Naast de beperkingen die de vergrijzing stelt aan houdbare overheidsfinanciën zijn productiviteitsverhogende investeringen ter versterking van de fundamenteën van de toekomstige economie van groot belang. Deze versterking vereist forse inspanningen op het terrein van onderwijs, onderzoek en innovatie. Alle bij deze terreinen betrokken partijen moeten hier hun schouders onder zetten: overheid, bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, onderzoeksinstituten en maatschappelijke organisaties.

Vandaag brengt de SER zijn visie op het hoger onderwijs en onderzoek uit in het unanieme advies *Kennis maken, kennis delen. Naar een innovatiestrategie voor het hoger onderwijs en onderzoek*. Daarin spreekt hij zijn zorgen uit over de huidige situatie,

waarin bijzonder weinig besef bestaat in politiek en samenleving dat we hoognodig maatregelen dienen te nemen, omdat we teveel teren op oude investeringen. Nieuwe productiviteitsverhogende investeringen in onderwijs en onderzoek zijn een eerste noodzakelijke stap om niet verder achterop te raken. Maar er is méér nodig om de huidige positie daadwerkelijk te verbeteren. Daarom is het ronduit zorgwekkend dat de voor dit voorjaar geplande Innovatiebrief door de huidige politieke situatie verdere vertraging oploopt. De noodzaak voor een daadkrachtig innovatiebeleid is groter dan ooit. Vooruitlopend op de Innovatiebrief en de adviesaanvraag aan de SER hierover volgt hieronder een aantal elementen die bij de opstelling van een nieuw regeerakkoord in ieder geval niet zouden mogen ontbreken.

In een innovatieve kenniseconomie staat de productiefactor menselijke kennis centraal. Het hoeft op deze plaats geen nadere toelichting dat een goed functionerend onderwijsstelsel (op alle niveaus) hierbij een absolute noodzaak is. De recente raming dat het lerarentekort tot 53.000 dreigt op te lopen is het zoveelste noodsignaal. Een beter onderwijsstelsel vereist meer handelingsvrijheid voor onderwijsinstellingen, ingekaderd in een goed systeem van benchmarking gericht op bedrijfsvoering en onderwijskwaliteit. Verder zijn voldoende financiële middelen nodig om aan de (terechte) hoge eisen van onderwijsvolgenden en werkgevers te kunnen beantwoorden. Naast publieke middelen kunnen deels ook private gelden worden ingezet. Bijzondere aandachtspunten vormen het grote gebrek aan belangstelling voor bètastudies en technische opleidingen en het hoge aantal schoolverlaters zonder startkwalificatie, waardoor voor hen langdurige werkloosheid en sociale uitsluiting dreigen. Ook de kennis- en vaardigheidsontwikkeling van de werkende bevolking mag niet worden vergeten. Een goed ontwikkeld employabilitybeleid in arbeidsorganisaties (als onderdeel van een systeem van een ‘leven lang leren’) vormt hiervan de kern.

Bij het genereren van kennis moeten heldere strategische keuzes worden gemaakt in samenspraak met alle stakeholders. Daarbij zal onder meer een verbinding moeten worden gelegd tussen enerzijds de internationale concurrentiepositie en de transitie naar duurzaamheid en anderzijds veelbelovende sleuteltechnologieën zoals ICT, biotechnologie, nanotechnologie en energietechnologie. Mede door versnippering van onderzoeksmiddelen ontbreekt het op dit moment bij de universiteiten veelal aan focus en kritische massa om in de wereldwijde concurrentie een topospositie te kunnen verwerven. Daarom is bijvoorbeeld het initiatief van de Technische Universiteiten van belang om in goede onderlinge afstemming te streven naar concentratie op die activiteiten waarin men excelleert. Verder moeten strategische keuzes voor langere tijd worden vastgehouden om tot goede resultaten te komen.

Kennis moet stromen. De ontwikkelde kennis in onderwijs- en kennisinstellingen moet toegankelijk worden gemaakt om voor maatschappelijke doeleinden en door bedrijven te worden benut. Daarbij is in het bedrijfsleven een brede maatschappelijke oriëntatie nodig, waarbij de sociale en milieueffecten zwaar meewegen. De samenwerking tussen bedrijven – zowel de grote bedrijven als het mkb – en kennisinstellingen is hierbij van groot belang. Daarnaast moet ook binnen de kennisinstellingen een sterke groei van hightech starters worden bevorderd. Hoewel er diverse initiatieven zijn om het kennisaanbod en de kennisvraag transparanter te maken, is hier nog veel werk te verzetten. Naast de kennisinstellingen zelf hebben ook de bedrijven en hun (branche)organisaties hierin een taak. Het is aan de overheid om ervoor te zorgen dat een klimaat ontstaat waarin zowel universiteiten en hogescholen als ondernemingen worden

geprikkeld om nieuwe kennis te exploiteren en in economische waarde te vertalen. Zo moeten onderzoekers niet alleen op de kwaliteit van wetenschappelijke publicaties worden afgerekend, maar ook op de toepassingsmogelijkheden ervan.

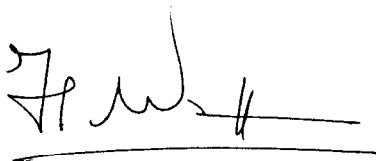
De overheid moet daarnaast ook zelf bereid zijn tot het innoveren van haar eigen structuren en processen door onder meer een betere benutting van ICT.

Stroomlijning van het overheidsinstrumentarium, zowel binnen als tussen departementen, en het slechten van obstakels voor innovatief ondernemerschap (waaronder nieuwe bedrijvigheid) zijn cruciaal.

Het voorgaande geeft een indruk van de vele inspanningen die nodig zijn om de hoge Nederlandse ambities waar te kunnen maken. Het gaat daarbij niet alleen om meer geld, maar ook om een betere samenwerking en afstemming van alle betrokkenen. Dit geldt zowel voor de activiteiten van de vele overheidsinstanties onderling (van het lokale tot en met het Europese niveau) als voor de overheid in haar relatie met bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Om tot een betere afstemming en aansturing te komen, wordt de laatste tijd vaak verwezen naar het 'Finse model'. In Finland bepaalt de Raad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid, onder voorzitterschap van de minister-president, de strategische ontwikkeling en coördinatie van het nationale innovatiesysteem. Dit gebeurt in hechte samenwerking met relevante maatschappelijke partijen. Deze aanpak leidt in Finland tot goede resultaten. Het nieuwe kabinet doet er goed aan een dergelijke aanpak – toegesneden op de Nederlandse situatie – serieus te overwegen. Andere modellen zijn denkbaar, maar moeten in elk geval bewerkstelligen dat op ministerieel niveau in nauwe samenwerking met de stakeholders een integraal beleid – te denken valt aan een bindend meerjarig stappenplan – tot stand komt op het gebied van kennisgeneratie en –exploitatie.

De partijen verenigd in de SER doen een klemmend beroep op degenen die een nieuw regeerakkoord voorbereiden om de noodzakelijke inspanningen ten behoeve van de kenniseconomie serieus te nemen. Zij verklaren zich gaarne ten volle bereid aan deze inspanningen hun medewerking te verlenen.

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'H.H.F. Wijffels', with a horizontal line underneath it.

dr. H.H.F. Wijffels
voorzitter